

ABSTRAKT

Oblast Střední Asie, která je v současném politicko-geografickém významu chápána jako území pěti postsovětských států – Uzbekistánu, Tádžikistánu, Kyrgyzstánu, Turkmenistánu a částečně Kazachstánu, prošla velmi pestrým historickým vývojem, během něhož vstřebávala impulzy různých kulturních vlivů a vytvořila si tak podmínky pro vznik svébytného výtvarného projevu. Umělecký vývoj oblasti si do určité míry udržuje kontinuitu z minulých dob až do současnosti, jež je patrná v tradičních uměleckořemeslných odvětvích. Mezi nejvýznamnější bezpochyby patří textilní tvorba zahrnující mimo jiné výrobu koberců, plstí, tkanin a výšivek, umělecké zpracování kovu prezentující se především tvorbou šperků a v neposlední řadě keramická produkce.

Umělecké řemeslo hrálo v historii a kultuře Střední Asie vždy velmi důležitou roli. Řemeslné výrobky zde byly odedávna předmětem obchodu, což bylo umocněno také zeměpisnou polohou oblasti, kterou procházela proslulá Hedvábná cesta. Uměleckořemeslná produkce tvořila jeden z hlavních faktorů ekonomiky usedlých i kočovných obyvatel a nacházely se v ní nejen běžné, ale také exkluzivní výrobky vysoké umělecké hodnoty, které byly určeny pro majetné vrstvy obyvatelstva nebo na export. Podle svědectví mnohých historických pramenů byly již starověké a středověké středoasijské výrobky ze zlata a stříbra, hedvábné i bavlněné tkaniny a koberce předmětem mezinárodního obchodu.

Za jednu z nejvýznamnějších etap z hlediska ještě kvalitní uměleckořemeslné produkce po stránce materiálu i zpracování lze považovat období od druhé poloviny 19. do počátku 20. století, z něhož máme k dispozici mnoho dokladů. Mezi významné doklady patří záznamy cestovatelů a především etnografů, kteří ve Střední Asii prováděli četné terénní výzkumy. Velmi cenným zdrojem pro studium uměleckořemeslné produkce z období od druhé poloviny 19. do počátku 20. století jsou také předměty uchovávané v muzejních sbírkách. Právě doklady z tohoto období se staly základem pro revitalizaci tradičních uměleckých řemesel, kterou nastartovalo vyhlášení nezávislosti na Sovětském svazu v roce 1991, kdy se středoasijské státy v rámci národního sebeuvědomění a hledání nové identity začaly navracet ke kulturním odkazům a tradičním hodnotám. Vládní politika současných středoasijských republik je zaměřena na zvýšení sociálního a profesionálního statusu řemeslníků, ekonomickou podporu a propagaci uměleckořemeslné produkce.

Dizertační práce se věnuje uvedeným odvětvím uměleckého řemesla na příkladu sbírky Střední Asie Náprstkova muzea, kterou se v minulosti žádný odborník adekvátně nezabýval, a která představuje hlavní předmět výzkumu. Z časového hlediska se větší pozornost zaměřuje na uměleckořemeslnou produkci v období od druhé poloviny 19. do počátku 20. století vzhledem k unikátnosti sbírkových předmětů pocházejících právě z tohoto období, ale i vzhledem k současné uměleckořemeslné tvorbě, která z tohoto období čerpá inspiraci v ornamentice či barevnosti, a rovněž uplatňuje tehdejší technologické postupy a materiály. Opomíjeno není ani nastínění situace uměleckořemeslné produkce za éry Sovětského svazu a v období po osamostatnění středoasijských republik v devadesátých letech 20. století. Jednotlivá témata doplňují data získaná během vlastních terénních výzkumů v dílnách v Uzbekistánu a Turkmenistánu v roce 2011 a 2012.

Uměleckého řemesla Střední Asie nebylo dosud v našem prostředí předmětem soustavného studia a není zde rovněž komplexnější práce v českém jazyce. Dizertační práce tak představuje téma nepříliš známé a dosud nezpracované.